

TÁRLAT AZ UTCÁN

(Van Gogh)

Dráma két részben
Zsoldos Árpádnak ajánlom

S Z E M É L Y E K :

VAN GOGH, VINCENT

GAUGUIN, PAUL

I. FÉRFI

II. FÉRFI

III. FÉRFI

ÖREG BÁNYÁSZ

(Szín: van Gogh arles-i lakása)

I. RÉSZ

Van Gogh a háza előtti kerítésre kiakasztott képeit kínálgatja. Körülötte néhány bábémszkodó.

VAN GOGH (szinte szónokiasan): Nem járnak rosszul ezekkel a képekkel! Ezek Vincent van Gogh legszebb képei! Ez itt a Csillagfényes éj, ez egy Börtönudvar, ez az Éjjeli kávéház! (hosszabb szünet után csendesen, szinte szánalmas hangon) Olcsón adom... Bárki megveheti... Vagy tessék talán ez a napraforgós kép... Aki szánakozni akar, a napraforgón szánakozhat. Figyeljék meg jól, és nevéssenek rajta. A napraforgó halála pillanatáig szembenéz a nappal, pedig élete közepén már megsejti, hogy megölni akarja a nap. (hangosabban, szinte kiabálva) Aki szánakozni szeret, az a napraforgókat vegye meg, aki önmagára kíváncsi, az a Csillagfényes éjt!... Ötszáz frankért bármelyik képet kiválaszthatják! Négyyszáz frankért!... Háromszázötvenért! (egyre csendesebben, egyre szánalmasabban) Háromszázért!... Kétszázötvenért... Kétszázért! Százötvenért!... Százért! Ötvenért! Tíz frankért! (hirtelen keresgéltni kezd a zsebében, gyűrött újságpapírt vesz elő, majd nagygon esetenül) Nem értéktelenek ezek a képek... Ebben az újságban olvasható, hogy mennyit érnek ezek a képek... Albert Aurière, a nagy párizsi műkritikus

írta... Ide nézzenek! Hosszú, többhasá-bos cikk! ...Nagy kifejezőerőről ír... olyanról, amely ideges érzékenységgel párosul, a dolgokat a lényegükig leegyszerűsítő ábrázolásról... Olyan művészről, aki eredeti, senki máséhoz nem hasonlítható, aki nem ismételi senkit... (bizonytalanul meglobogtatja az újságot) Olvashatja, aki akarja, olvashatja, aki akarja...

Gauguin rohan ki a házból; felháborodottan kiabál.

GAUGUIN: Vincent!... Hagyod abba azonnal! Hát megígérted, Vincent! Megígérted, hogy soha többé nem állsz ki a képeiddel a kapu elé... Megígérted, hogy soha többé. (megragadja a vállainál és rázni kezdi a tehetetlenül álló van Gogh; rövid szünet után csendesebben) Na, szedjük szépen össze a képeket...

Szedegetni kezdi a képeket a kerítésről, van Gogh is levesz egyet, és olyan gyorsan, hogy Gauguin már nem akadályozhatja meg, átnyújtja az egyik bábémszkodónak. Az átveszi a képet, kelleetlenül nézegeti, míg Gauguin ki nem kapja a kezéből. A többi képpel együtt van Gogh ölébe nyomja, és tiszkolni kezdi őt a ház felé.

GAUGUIN (visszafordul, kiabálva): Mindenki takarodjék innen! Ez itt nem cirkusz. Mindenki takarodjék innen... Aki még egyszer meg mer állni ez előtt

a ház előtt, annak betöröm a fejét. Annak fejszével töröm be a fejét! Majd meglátják! Búcsúzzon el az édesanyjától, aki még egyszer meg mer állni ez előtt a ház előtt!

Van Gogh engedelmesen hagyja, hogy Gauguin betuszkolja a szobába. Majd szótlanul aggatni kezdi a képeket a falra. Hosszú szünet.

GAUGUIN (*szinte fáradt, dorgáló hangon*): Nem tudlak megérteni, Vincent, sehogysem tudlak megérteni... Ki becsüli meg az ingyen vagy olcsón kapott képeket?... Ezek hülyének néznek téged, köztönivaló bolondnak. (*hosszabb szünet*) Még szerencse, hogy olyan hangosan kiabáltál, hogy felébredtem tőle... Roszszabbul is végződhetett volna.

VAN GOGH (*szinte bűnbánóan*): Valahogy túl kell adnom a képeimen, Paul... A falakra már nem férnek, a ládákban sem férnek már, az öcsémhez nem küldhetek többet, tele van már a képeimmel az ő háza is. Mit tehetnék? (*rövid szünet után gyerekes macacssággal*) Eldöntöttem, hogy ezután a képeimből élek meg, nem fogadok el többé alamizsnát, az öcsémtől se, senkitől... Fesíteni se megyek ki addig, míg el nem adtam a képeimet.

GAUGUIN (*hosszabb szünet után, játékos, kötekedő ingerültséggel*): Hogy hova tud süllyedni az ember, hova tud süllyedni... A kapu előtt árulja a képeit. Mint egy vásári kofa a zöldséget, éppúgy, mint egy vásári kofa a zöldséget... Hogy Vincent van Gogh a kapu elé álljon, és árulja a képeit!... Kelltek nekem ideköltözni... Úgy kellett nekem... Testörnek jöttem én ide, nem fesíteni. (*felnevet*) Paul Gauguin beállt testörnek Vincent van Gogh mellé... Még nálad is bolondabb vagyok, Vincent.

VAN GOGH (*hirtelen, szinte vidáman*): Ne vágj már olyan tragikus pófát, Paul.

GAUGUIN (*már csak játszva a haragost*): Éhes a testöröd, Vincent... Szomjas vagyok, és éhes vagyok. Sültet akarok enni, abszintot akarok inni előtte, bort utána.

VAN GOGH (*vidáman*): Menj a vendéglőbe, Paul.

GAUGUIN: Adj pénzt.

VAN GOGH: Nincs egy vasam se.

GAUGUIN: Táviratozz az öcsédnek, hogy küldjön.

VAN GOGH (*természetellenes vidámsággal, szinte gyerekesen*): Nem fogadok el több pénzt, nem fogadok el több pénzt, a képeimből fogok megélni... Vagy megélünk a képeinkből, vagy éhen

halunk. Vagy megélünk a képeinkből vagy éhen halunk.

GAUGUIN (*legyint*): Hülye. (*lassan az ágyához megy, rádől*) Mozdulatlanul fekve jobban bírjuk az éhezést.

Hosszú szünet.

VAN GOGH (*nagyon komolyan*): Te, Paul... Úgy álltak körülöttem, pontosan úgy... ugyanazzal az arckifejezéssel, ugyanúgy vonogatva a vállukat, mint tíz évvel ezelőtt a borinage-i bányászok, ...amikor azt prédikáltam nekik, hogy az isten is bányász, hogy az isten is közülük való... Így volt, Paul: azt prédikáltam szegény bányászaimnak, hogy az isten nem más, mint a legfáradtabb bányász. (*rövid szünet után szinte vidáman felkacag*) Mit érthettek ezen? Legfennebb azt, hogy a prédikátoruk megbolondult?... Ide figyelsz, Paul?

GAUGUIN: Hagyj békén, aludni akarok. (*mérgesen*) Ha zavarni mered az álmodat, elzavarlak kényeret koldulni.

VAN GOGH (*nagyon komolyan*): Elüldöztek a bányászaim közül, mert azt prédikáltam a legfáradtabb bányászról, hogy ő az isten.

GAUGUIN (*játékosan fenyegetőzve*): Nehogy innen is elkeressenek... Kövekkel kergetnek el, ha még egyszer kiállsz a kapudba... prédikálni nekik, hogy meg kell venniük a képeidet... Én bizony megköveznék, ha közülük való lennék... Te erőszakolod rájuk a képeidet meg a prédikációidat, ők védekezésül követ emelnek rád: semmi sem természetesebb ennél, Vincent.

VAN GOGH: Lehet, Paul... (*szinte vidáman*) De mit tehetnék?

GAUGUIN (*komoran*): Táviratozz az öcsédnek, hogy küldjön pénzt.

VAN GOGH (*rövid szünet után csendes fanatizmussal*): Nem véletlen, hogy éppen arról a bányászról prédikáltam... Napokon át követtem, mintha árnyéka lettem volna... Estefelé hétrét görnyedve jött elő a föld alól, alig vánzorgott, féltém, összeesik, a közelébe rohantam, hogy feltartsam, rám nézett, gyermekszemei voltak, hihetetlenül görnyedt volt, de gyermekszemei voltak, és én hirtelen megértettem azt is, hogy dehogyan kell segítenem, hiába hétrét görnyedt, úgy áll a földön, mint a legnagyobb szikla, s hogy neki például mindegy, hogy puha ágyban vagy durva kövön alszik, hogy durván vagy áhítattal néznek rá az emberek, a szeme parányit se rezdülne, ha százan egyszerre támadnák, a szeme parányit sem rezdülne, ha szekér aranyat hoznának elébe, hogy tessék, itt a jutalmad.

GAUGUIN (*hirtelen felül, mélységes szánakozással*): Vincent, te öregfiú, hova akarsz te most menekülni... Minek kell... (*elhallgat, legyint*)

VAN GOGH (*mint előbb*): Nem nyújtottam hát ki a kezem, hogy segítsék neki, csendesen köszöntem, hogy szerencse fel, lábujjhegyen elléptem tőle, de húsz méter után visszafordultam, és követtem az istent, mert képtelen voltam mást tenni, bement az első csapszékbe, követtem, egy csupor pálinkát tettem elébe a pultra, azt felhajtotta, aztán köszönésképp megbökte a sapkáját, és indult is ki, követtem tovább, tudtam, hogy sokáig menni fogunk, hiszen ő csakis a telep szélén lakhat, bizonyára volt háza egykor a telep közepén, nem messze a bánya bejáratától, de az egyik fia egyszerűen elébe állhatott, hogy nézd, apám, építettünk egy viskót a telep szélén, de vékonyra és nedvesre sikerült a fala, és megjött a gyerek is, a gyerekek nem maradhatunk ott, arra gondoltunk, te egyedül vagy... Ő akkor bizonyára fel se nézett, csak rászólt a fiára, hogy hozz akkor egy targoncát, a targoncára felrakott annyit, amennyit csak lehetett, a fiának meg azt mondta, hogy nem, nem kell segíts, és megindult a targoncával, csak a csapszéknel állt meg, hogy felhajtsa a csupor pálinkát, és akkor se úgy hajtotta fel, mint a részegesek, úgy hajtotta fel, mint a vizet, mint olyant, ami nem jó, de ami szükséges, befogta magát újra a targoncába, és közben semmi se jutott eszébe, legkevésbé az, hogy ő már régóta isten.

Gauguin, aki egyre ijedtebben figyelte van Goghot, hirtelen felugrik, hozzá rohan, rázni kezdi.

GAUGUIN (*kiabálva*): Ha nem hagyod abba, itthagylak! Azonnal magadra hagylak, ha nem hagyod abba!

VAN GOGH (*rövid szünet után komoran*): Mi bajod van velem, Gauguin?...

GAUGUIN (*csendesesen*): Engem te ne próbálj becsapni... Ne találj itt ki nekem történeteket öreg bányászokról, inkább menj festeni... Vagy menj sétálni, ha nincs kedved festeni.

VAN GOGH (*csodálkozó arccal*): De hát nem festek többet, míg el nem adtam a képeimet. Megfogadtam, Paul!

GAUGUIN (*szelíden*): De arra az öreg bányászra ne gondoldj többet. (*rövid szünet*) Engem nem lehet becsapni, Vincent... Magadat sem szabad becsapnod... Te nem egy öreg bányász miatt nem prédikálhattál többet: te nem akar-

tál többet prédikálni, te festő vagy és festeni akartál.

VAN GOGH (*ellenségesen*): Azért kergettek el, mert azt prédikáltam, hogy az isten bányász.

GAUGUIN: Persze, hogy azt prédikáltad, de nem gondoltál semmiféle öreg bányászra, csak úgy általában mondtad... Miért ne mondhattad volna... Hogy könnyebb legyen a bányászoknak elviselni, hogy a föld alatt élnek, azért mondhattad...

VAN GOGH (*csendesesen*): Szénporba öltözöten jártak, néha tifusz ütött ki közöttük, néha rájuk omlott a bánya.

GAUGUIN: Hát persze, Vincent.

VAN GOGH (*hirtelen nagyon élénken*): Nem lett volna szabad, nem lett volna szabad azt prédikálnom, hogy az isten közülük való. (*felnevet*) Tényleg: mit érthettek ezen a szerencsétlenek? (*rövid szünet után játékosan*) Mindig félreértették a szavaimat, világéletemben félreértették a szavaimat... Mit is tehettek volna? Megijedtek az érthetetlen szavaimtól... Még te is megijedtél tőlük, Paul...

GAUGUIN (*nevetve*): Már-már azt hittem, kényszerzubbonyért kell kiáltanom. (*rövid szünet után komolyan*) Tehetséges ember vagy te, Vincent, szép a példázatotod: a legfáradtabb ember az isten.

VAN GOGH (*vidáman*): Nem is voltam én olyan rossz prédikátor, te Gauguin...

GAUGUIN: Megérdemelnéd, hogy igyak az egészségedre legalább egy félüveg abszintot.

VAN GOGH (*szórakozottan*): Hát igyál.

GAUGUIN: Van abszintod? Hova dugtad?

VAN GOGH (*szinte szégyenkezve*): Ne haragudj, Paul. Elfelejtettem, hogy nincs...

GAUGUIN (*szinte szánakozó hangon*): Mikor ettél utoljára, te?

VAN GOGH: Nem tudom... Tegnap még ettünk, nem?

GAUGUIN (*a térdére csap*): Nem tudja, mikor evett utoljára!... Hát ez jó... Nem vagy éhes?

VAN GOGH: Most nem...

GAUGUIN (*szemrehányóan*): Így könnyű, így könnyű vállalni az éhezést.

VAN GOGH (*vállat von*): Éheztem én eleget...

GAUGUIN (*dühösen*): S én most éheznek helyetted is, mi? (*csendesebben*) Valahonnan szereznünk kell pénzt.

VAN GOGH: Add el a kabátomat.

GAUGUIN: Két évvel ezelőtt még adtak volna érte egy karéj kenyeret. (*rö-*

vid szünet után, parancsoló hangon) Azonnal indulj a postára, és táviratozz az öcsédnek.

VAN GOGH (*furcsa vidámsággal*): Az öcsém nem küld több pénzt... Gyereket várnak, nem küldhet többet...

GAUGUIN: Küldeni fog, ő könnyebben szerezhet kölcsönt.

VAN GOGH: Ha küldene, visszaküldeném.

GAUGUIN: Adnék én neked.

VAN GOGH (*hirtelen nagyon ellenségesen*): Amikor az öcsém megnősült, én örömmel üdvözöltem a házasságát, de nem örültem neki... Mert azonnal megértettem, hogy kiapad számomra, hogy nem élőködhetem tovább rajta. (*kiabálva*) Nem elég, hogy élőködtem rajta annyi éven át? (*rövid szünet után*) Ő adta nekem a vásznat, a festéket, ő adta nekem a kenyeret. Ő tette lehetővé, hogy én én lehessenek, én lehetlenné tettem, hogy ő őmaga lehessen. Mert ő szereti a jólétet, a nyugalmat, ha nem is meri ezt bevallani magának. Én kihasználтам azt, hogy ezt nem meri magának bevallani, és élőködtem rajta. (*rövid szünet, majd nagyon szánalmas hangon*) A festék drága, a vászon drága, a modellek nagyon drágák, kellett nekem a vászon, kellett a festék, kellett a modell, öröm volt nekem a vászon, öröm a festék, bánat volt neki a vászon, bánat a festék, és én megnyugtató leveleket írtam neki arról, hogy nem így van. Mert féltem, hogy összeesem a fáradtságtól, ha egyszer csak nem lesz többé festék, nem lesz többé vászon. Hát hazudtam neki, hogy jó testvére vagyok, hogy testvérem lehessen. Nem tudtam hazudni magamnak, de megbocsátottam magamnak.

GAUGUIN (*aki előbb megütközik van Gogh szövegén, majd atyáskodó mosolylyal figyel*): Idefigyelj te, te agyalágyult: Theo téged nem kitarított: ő egy árva garast sem adott neked ingyen, ő a képeidet vette meg. (*játékosan*) Egy árva garast se adnak ugyan a képeidért, de milliókat érnek. Meg fog gazdagodni a te öcséd a képeidből. (*szinte vidáman*) Minek sajnálni egy leendő milliómost?

VAN GOGH (*kiabálva*): Ha ragaszkodsz hozzá, hogy továbbra is pénzt fogadjunk el tőle, akkor mintázd meg az életnagyságú szobrát. (*hisztérikusan*) Hogy imádkozhassunk a szobra előtt: aki kitarított, annak istene a kitarítója.

GAUGUIN (*kacagásban tör ki*): Olyan nevetséges fickó vagy, Vincent, olyan nevetséges fickó: az embernek félnie kell, nehogy megfojtsa a kacagás. (*hosszabb szünet után szinte elérzékenyülten*) Nem

baj, Vincent, szerzünk mi valahonnan pénzt, két hajójegyre valót, s viszlek magammal a trópusokra... Oda, ahol még normálisan élnek az emberek... A munkát nem is ismerik. Nem ismerik a haragot, a gyűlöletet, a bosszút... ott senkinek sincs vagyona. Magától megte rem minden: kenyérfa és vadbanán erdőkben élnek az emberek. Nincsenek fegyvereik, nincsen pénzük. Járkáinak már közöttük európai telepések, de azokat messze elkerüljük. S tudod, milyenek ott a nők? Nagy, tiszta, sötét szemek vannak, sűrű koromfekete hajukat befonva hordják, de ha megkérded rá őket, leengedik a vállaikra; nem ismerik a bűnt, szeretkeznek velünk, de ártatlanok.

VAN GOGH (*szinte sajnálattal néz Gauguinre, majd csendesen*): Nem megyünk mi innen sehova, Paul. (*hosszabb szünet után felnevet*) Prédikátor koromban egyszer, amikor az én ruhámat már rég kietta a szénpor, két frissen vasalt, csodatiszta ruhába öltözött pap jött ellenőrzésre... Jól megszidtak, amiért a szénpor felismerhetlenné tette az arcomat. Mit tehettem volna? Rájuk nevettem, és csodatiszta ruhájukba töröltem az arcom... Úgy rohantunk ki a szobából, mintha az ördögöt ismerték volna fel bennem. (*a földre ül, hosszú ideig ül magábamélyedten, majd hangosan, szinte vésztfjósító vidámsággal*) Paul, megtaláltam a megoldást, a legnagyobb megoldást: soroztassuk be magunkat az idegenlégióba. Az idegenlégióba mindenkit bevesznek. Jól megfizetik azokat, akik hajlandók oda belépni. Költenünk sem lesz mire... A zsoldot elküldhetem az öcsémnek... Miután mindent visszafizettem neki, magamnak gyűjtök pénzt, aztán leszerelek, telket veszek egy falu szélén, na, nem festeni húzódok meg a faluszéli házamban, a festőállványt és a képeimet már most elégetem, eszembe se fog jutni a festés, csak enni, inni és aludni fogok, ...halászni is megyek néhanapján, esetleg vadászni... Ez az egyetlen megoldás, Paul. (*rövid szünet után keserűen*) Ha az idegenlégióba nem vesznek fel, akkor sehova sem vesznek fel, ezt mindenki tudja, pincérnek se, utcaseprőnek se, semminek...

GAUGUIN (*felül, szánakozva néz van Goghra, majd erőltetett vidámsággal*): Nem vesznek fel minket az idegenlégióba, Vincent, megállapítja a katonaosztály, hogy az első menetelés alatt összeesnénk, nem vagyunk nekik kifizetődőek, Vincent... Ahogy te szoktad mondani: nekünk csak az adatik meg, hogy festés közben essünk össze. De hiába

esünk össze festés közben: pillanatok alatt felállunk, hogy befejezhessük a megkezdett képet. Úgyhogy, öregfiú, akár akarjuk, akár nem, hosszú életűek leszünk ezen a földön... Muszáj elkísérned engem a trópusokra, te: hogy ott majd versenyre hívhasalak ki. A verseny első pontja: ki szerez magának több nőt, második pontja: ki fest több képet. Hogy láthatod, kivel van dolgod, azt is vállalom, hogy reggelente felmondok majd neked azt a mit tudom én kicsodát, amellyel úgy tele duruzsoltad a fülemet, hogy nemegyszer a pokolba kívántalak miatta... (*Vincentre kacsint, majd nagylelkű mosollyal skandálva*) Megyek hát neki az erős misztrálnak, szembe vele mocsáron, tövisen, bozóton, hegyeskövű patakokon át, állvánnyal és festékes tarisznyával a hátamon, szembe az erős misztrállal, s a tűző nappal, mert nincs nekem erőm puha széken szobában ülni, mert nekem már csak ahhoz van erőm, ami erőt ad.

VAN GOGH (*rövid szünet után meghatottan*): Te ezt megtanultad? Képes voltál megtanulni?

GAUGUIN (*nagylelkűen*): Ha ezerszer eldúdoztad mellettem...

VAN GOGH (*szinte áhitattal újra-mondja*): Megyek hát neki az erős misztrálnak, szembe vele mocsáron, tövisen, bozóton, hegyeskövű patakon át, állvánnyal és festékes tarisznyával szembe az erős misztrállal, s a tűző nappal, mert nincs nekem erőm puha széken szobában ülni, mert nekem már csak ahhoz van erőm, ami erőt ad. (*rövid szünet után szinte fanatikusan*) Csodálatos ez a vidék: vagy az égető nap, vagy a misztrál akarja a földre nyomni az embert, az embert, aki nem hagyja magát... Aki nem hagyja magát, nem zuhan a földre, áll az állvány előtt, mintha ezer méter mélyre gyökerezne a földbe, vasgyökerekkel ezer méter mélyre; nem zuhan a földre: a tűző napot és a misztrált megszegyeníti. (*rövid szünet után Gauguinhez, nagyon fanatikusan*) Te sem mész el a trópusokra, Gauguin, nem lesz kedved elmenni innen, csak néhány hónapon át gyere ki még velem festeni, csak néhány hónapot bírj ki türelemmel: aki századszorra is nekimegy a tűző napnak, a misztrálnak, az már nem tud elmenni onnan, ahol erősebbé vált az acélnál... Elkergetni sem lehet majd téged innen.

GAUGUIN (*nagyon ingerülten*): Én hüllye: kellett nekem lovat adni alája. (*kiabálva*) Hajlandó vagy néhány percre elfelejteni a rögeszmédet, hajlandó vagy néhány percre megjátszani az értelmes

embert? (*rövid szünet, majd csendesen, rábeszélő hangon*) Az európai élet miattunk nem fog megváltozni, általunk sem fog megváltozni, tehát el kell menekülnünk innen... Mi csak a trópusokon érezhetjük jól magunkat. Ott nincs nagyon, mindenki egyenlő, mindenki természetes, mindenki őszinte. Vadbanánt szedünk, és festünk a magunk gyönyörűségére. (*rövid szünet után nagyon ingerülten kiabálva*) Itt a vagyoni meg a hatalmi helyzet határoz meg mindent! Ahol mindent a vagyoni meg a hatalmi helyzet dönt el, ott csak a vagyonos és a hatalmas számára létezik levegő! Adjatok nekem vagyont és hatalmat, s akkor itt maradok! (*gyűlölettel van Goghhoz*) El akarod hitetni velem, hogy a rossz az jó, hogy a rossz az elviselhető... A misztrált, amely a földre akar nyomni, ne gyűlöljem, hanem imádjam, mi?! Mert erősebbé válok, miközben ellenállok neki, mi?! Nem akarok erősebbé válni, erős vagyok, nem akarok erősebbé válni! (*szinte lázasan*) A bányászoknak azt kellett volna prédikálnod, hogy öljék meg a bányaigazgatót!

VAN GOGH (*rövid szünet után csendes, szánakozó hangon*): Szegény Gauguin, nem hiszel te már semmiben, az a nagy baj, hogy nem hiszel te már semmiben... Nem hiszel te a szeretetben se... Bolondult érte a szép nagy családja, és ő elmenekült a szeretetükből.

GAUGUIN (*ingerülten*): Mi az ördögnek kevered bele mindenbe a családomat... Mi az ördögnek? Hogy hozzád-vágjam a festőállványt, azért?

VAN GOGH (*kiabál*): Igenis bolondult érted a családod, igenis bolondult érted, te is bevalloztad... Te mégis elmenekültél tőlük. (*nagyon ellenségesen*) Menj vissza a családodhoz. Várnak! (*hosszabb szünet után csendesen*) Senkire sem tudsz tekintettel lenni, csak önmagadra.

GAUGUIN (*elneveti magát, majd engedékenyen*): Hát persze, hogy csak önmagamra tudok tekintettel lenni, nem vagyok hajlandó másokra is tekintettel lenni... Úgy akarok élni, hogy csak önmagamra legyen gondom... Meg esetleg rád, mert nagyon szerencsétlen vagy. (*hirtelen van Goghhoz hajol; gyorsan, nagyon gyengéd rábeszélő hangon*) Nincs más megoldás. Vincent: a trópusokra fogunk menni: ott is erősen tűz a nap, de ha nem bírjuk már, vadbanánfák alá bújunk előle... Ha valaki bántani merészel minket, megöljük... Ha meglátunk egy európaiat, tovább költözünk... egyre beljebb... A legszebb trópusi nők beköltöznek a kunyhóinkba. Talpig érő ha-

jukba öltözöttén járkálnak majd körülöt-
tünk... Érted, Vincent? Nem hagyjak
magadra, ha ellenkezel, leütlek, és úgy
viszlek magammal...

VAN GOGH (*rövid szünet után, szinte
fanatikusan*): Naponta képesek voltunk
befejezni egy-egy képet... Ez azt je-
lenti, hogy akarunk valamit a képeink-
kel... Látniuk kell a képeinket... A
képeinknek hatniuk kell... A képeink
meg kell hogy változtassák a világot...
Át kell rendezzék a világot.

GAUGUIN (*ironikusan*): Egy éhha-
lára ítélt festő, akinek a képei ingyen
se kellene, miközben a világ megvál-
tásáról ábrádozik...

VAN GOGH (*fel-alá sétálva, egyre ag-
resszívebben*): Mert tíz évvel ezelőtt
miért nem hatottak a prédikációim?!
Mert megijedtek a szavaimtól. A ké-
peim hozzászelidítik az embereket a sz-
vaimhoz. Elérkezett a képeim ideje! A
szavaim ideje! A titkok megértésének
ideje. (*hirtelen prédikatori pózt vesz fel,
majd szinte önkívületben*) Amitől meg-
ijedtek, ami az első pillanatban még
félelmetes számotokra, az nem feltétle-
nül ellenetek van... Amiről megérzitek,
hogy a következő pillanatban már nem
lesz, amiről hirtelen megérzitek, hogy
a következő pillanatban már elég, úgy
ég el, hogy azt szavakkal nem lehet ki-
fejezni, hogyan ég el: hirtelen óriássá
válva ég el, hirtelen istenné lényegülve
ég el, hirtelen az egész világot befogad-
va önmagába, ég el...

GAUGUIN (*van Goghot túlkiabálva,
mintegy őt parodizálva*): Éljen a van
Gogh-i isten! Aki nem mindenható, még-
is magába fogadott mindent! Nem bírja
már, el kell égnie! El is égne, de az
utolsó pillanatban Vincent van Gogh
esetvégre kapja, új életet adva neki.

VAN GOGH (*mint előbb: szinte önkí-
vületben, prédikatori pózban*): Képtele-
nek vagytok megérteni az elégs előtti
utolsó pillanat csodáját. Megijedtek tőle!
De még csak nem is tisztáztátok maga-
tokban, mitől félték. Csak félték, mint-
ha szeretnétek félni... Mindentől félt-
tek, amit nem tudtok nevének nevezni!
Minek félték attól, amit nem tudtok ne-
vének nevezni?! Amit nem tudtok nevé-
nek nevezni, az nem feltétlenül ellenetek
van! Megrettentek mindentől, ami titok-
zatos. A képeimtel is megrettentek! Meg-
rettentek attól, ami olyan, mintha égne,
de mégsem ég el, megrettentek attól,
amiről hirtelen megérzitek, hogy a kö-
vetkező pillanatban már nem lesz, hogy
a következő pillanatban már el fog ég-
ni! Képtelenek vagytok megérteni az el-
égs előtti utolsó pillanat csodáját, kép-

telenek vagytok megérteni! Legyen em-
ber, legyen búzaföld, legyen csak fa, úgy
válk csodák csodájává, ha úgy ember,
úgy búzaföld, úgy fa, hogy nem bírja
már, amit magába fogadott, izzik már,
már isten, hiszen mindent magába fo-
gadott, nem bírja már, mégsem tud ki-
adni semmit abból, amit magába foga-
dott, hát el kell égnie: és ami mégsem
ég el, amiben az a legcsodálatosabb,
hogy mégsem ég el! Ne rettenetek hát
meg tőle, nézzetek nyugodtan szembe
vele, hogy láthassátok és megérthessé-
tek, hogyan válhattok erőssé, barátság-
ra, szeretetre, szerelemre képessé!
Hogy...

*Ebben a pillanatban Gauguin, aki
előbb gúnyosan, majd nyugtalanul,
majd félelemmel figyelte van Goghot,
egy kancsó vizet loccsint van Gogh
arcába... Van Gogh elhallgat, csodál-
kozva néz Gauguinre.*

GAUGUIN: Vincent!

VAN GOGH (*értetlenül*): Mit akarsz?

GAUGUIN (*megrendülten*): Mi van ve-
led, Vincent?

VAN GOGH (*hosszabb szünet után,
nagyon csendesen*): Meg akartam ma-
gyarázni az egyik képemet.

GAUGUIN: ... De kinek?

VAN GOGH (*rövid szünet után*): Hát
neked.

GAUGUIN: Nekem? Melyiket?...

VAN GOGH (*a fal felé fordul, rámu-
tat egy napraforgót ábrázoló képre; csen-
desen*): Azt. (*rövid szünet után*) Te meg
vizet öntöttél a nyakamba.

GAUGUIN (*a képhez megy, bizonyta-
lanul*): Erről beszéltél?

VAN GOGH (*még kissé sértődött han-
gon*): Arról.

GAUGUIN (*még mindig nyugtalanul*):
Biztos vagy benne, hogy erről?

VAN GOGH (*rövid szünet után, bi-
zonytalanul*): Lehet, hogy a másiktól...

GAUGUIN: Erről a búzától?

Van Gogh bólint.

GAUGUIN (*hirtelen*): Meséj még ró-
luk.

VAN GOGH (*hosszú ideig nézi a nap-
raforgót ábrázoló képet, majd nagyon
csendesén*): A napraforgó halála pilla-
natáig szembenéz a Nappal, pedig élete
közepén már megsejti, hogy megölni
akarja a Nap.

GAUGUIN (*gyorsan*): Az előbb azt
mondtad: olyan, mintha égne, és mégsem
ég el.

VAN GOGH (*rövid szünet után, nagy
nyugalommal*): Az előbb azt mondat-

tam el, amiért szeretem ezt a képet (a búzatáblás képre néz) és a másik képet. (rövid szünet után, szinte gyerekes konokssággal) Most azt mondtam el, amiért gyűlölöm a napraforgómat.

GAUGUIN (rácsap): Miért gyűlölöd ezt a képet?

VAN GOGH (vállat von; rövid szünet után, kelleetlenül): Hagyj békén most, Paul.

GAUGUIN (szinte könyörgő hangon): Meg szeretném érteni ezt a képet.

VAN GOGH (visszanéz a képre, majd csendesen): Kifejezi az embert.

GAUGUIN: Az ember és a Nap viszonyát?

VAN GOGH (vállat von, majd csendes ingerültséggel): A Nap és az ember viszonyát?... Igen, a Nap és az ember viszonyát, az ember és a világ viszonyát, az ember és az ember viszonyát. (csendesen, mintha titkot fedne fel) Az ember viszonyát mindenhez, amitől függ, aminek kiszolgáltató. (rövid szünet után, szánakozó hangon) Az ember szeret leborulni az előtt, akinek kiszolgáltató... Az embernek gyűlölnie kellene azt, amit a napraforgónak, a legalázatosabb növénynek és a Napnak a viszonya fejez ki számára... Addig a pillanatig, amíg rá nem jön, hogy félreértette azt a viszonyt. (rövid szünet után, ingerülten) El fogom égetni ezt a képet: minden képet el kell égetni, amelyhez magyarázat kell... Mert magyarázat nincs! A szavak szánalmasak, szavakkal csak kerülgetni lehet a valóságot, tehát amelyik kép a szavakra szorul, azt el kell égetni... A szavak szánalmasak, annyira szánalmasak...

GAUGUIN (élenken): Tehát le kell mondanunk a szavakról?

VAN GOGH: Le kell mondanunk a szavakról!

GAUGUIN: Tehát nem fogsz többet prédikálni. Ha egyszer a szavak szánalmasak...

VAN GOGH (meggyőződéssel): Nem fogok többet prédikálni.

GAUGUIN (kedvesen van Goghra nevet): Nahát, ezt akartam elérni, hogy fogadd meg itt előttem, hogy nem fogsz többé prédikálni... Ezért faggattalak a képeidről.

VAN GOGH (szinte nosztalgiaival): Tíz éve nem prédikáltam, Paul.

GAUGUIN (kötekedő nevetéssel): Tíz éve? Amióta itt vagyok, nem telt el úgy egy óra, hogy neki ne kezdél volna legalább egy prédikációnak... De most végre erős fogadalmat tettél.

VAN GOGH (rövid szünet után, szinte szánalmasan): El kell égetnem a napra-

forgómat. Segítség, Paul? (közeledik a képéhez)

GAUGUIN (elébe áll): Mit akarsz te elégetni?

VAN GOGH (esetlenül): A képet, amely magyarázatra szorult.

GAUGUIN: Nem szorul az magyarázatra, Vincent.

VAN GOGH (ingerülten): Te kértél meg arra, hogy magyarázzam meg... Még te sem értetted...

GAUGUIN: Csak ugrattalak, Vincent... Annyit fecsegsz, hogy meg akartam veled utáltatni a szavakat.

VAN GOGH (sötéten): Nem úgy kérdezősködtél, mint aki ugratni akar, látszott az arcodon, hogy meg akarod érteni a képet.

GAUGUIN: Mert jó színész vagyok, Vincent.

VAN GOGH (ingerülten): Állj félre az útból...

GAUGUIN (csodálkozó arccal): El akarod égetni a legszebb prédikációdodat?

VAN GOGH: Ne gúnyolódj, állj félre.

GAUGUIN (nagyon komolyan, meggyőződéssel): Ez a kép tényleg a legszebb prédikációd, Vincent... Ezek a napraforgók nagyon konok napraforgók, Vincent, egyáltalán nem olyanok, mint a valóságos napraforgók: nem felnéznek a Napra, hanem szembenéznek vele... Ezek nem szolgák, hanem hősök... Látszik rajtuk, hogy haláluk pillanatáig szembe fognak nézni a Nappal, de ezt nem céltalan hősiességgel teszik: égőbbé akarnak válni, mint maga a Nap... Azt hirdeted ezzel a képpel az embereknek, hogy ne törődjenek bele a sorsukba, ne hagyják, hogy uralkodjanak felettük, lázadjanak, ha alázatra kényszerítik őket. (elismerő kacagással) Mégiscsak fura egy prédikátor vagy te, Vincent, nem csodálkozom azon, hogy meggyűlt a bajod annak idején a papokkal.

VAN GOGH (aki előbb ingerülten, majd hálásan néz Gauguinre): Milyen szépen megértjük mi egymást, Paul. (felnevet) Bár lehet, hogy nem a képeimről beszéltél, de szépen beszéltél...

GAUGUIN: A képedről beszéltem, Vincent.

VAN GOGH (szinte játékosan): Hisszel abban is, hogy van olyan pillanat, amely százezerszer nyolcvanéves élet?

GAUGUIN (nagylelkűen): Hiszek, Vincent.

VAN GOGH (szinte gyerekes örömmel): Nahát, ezt a pillanatot nevezem én az elégséges előtti utolsó pillanatnak.

GAUGUIN: Tudom, Vincent.

VAN GOGH: Látszik a napraforgóimon, hogy át akarják élni ezt a pillanatot?

GAUGUIN: Látszik bizony. Én ezt úgy fejeztem ki: égőbbé akarnak válni, mint maga a Nap.

VAN GOGH (*szinten boldogan*): Te, Paul, nem is olyan szánalmasak a szavak... Olyan szépen elbeszélgettünk... De ha csak annyit fejeznének ki a napraforgóim, hogy haláluk pillanatáig képesek szembenézni a Nappal, amely uralkodik rajtuk, tényleg gyűlölném őket... Köszönöm, hogy megmentetted a napraforgóimat, Paul. Amilyen hülye vagyok, képes lettem volna elégetni őket. (*rövid szünet után szinte átszellemülten*) Én most már hiszem, Paul, hogy hamarosan eljön a mi képeink ideje: az emberek felismerik, hogy szükségük van ránk...

GAUGUIN (*nagyon türelmesen*): Az utcán hiába árulod a képeidet, Vincent... Párizsban sikerült rávennünk néhány vendéglőst, tegyék ki a képeinket az éttermek falaira, hátha kedvet kapnak hozzájuk a vendégek... Hiábavaló volt... Te abból semmit sem tanultál, Vincent?

Lassú sötétítés, majd függöny.

II. RÉSZ

Ugyanott, néhány órával később. A földön ülnek.

VAN GOGH (*hosszú szünet után, nagyon komolyan*): Szép a mi fogadalmunk, Paul: vagy megveszik a képeinket, vagy éhen halunk. (*nagyon lelkesen*) Hát ki mertük hívni magunk ellen a sorsot.

GAUGUIN (*ingerülten felnevet*): Aki nek nincs mit ennie, megfogadja, hogy nem eszik...

VAN GOGH (*szinte fanatikusan*): Alalmaznát többé nem fogadunk el: vagy még tudunk élni a munkánkból, vagy éhen halunk.

GAUGUIN: Alalmaznát nem fogadunk el? Mert nem adnak, azért nem fogadunk el alalmaznát... Én bizony megcsókolnám a talpát annak, aki most egy sült csirkével beállítana. (*rövid szünet*) S ha még néhány száz frankot is felejtene az asztalon, az lenne az igazi... Az estét azzal kezdeném, hogy bemennék a nyilvánosházba, utána végigjárnám a város összes kocsmáit, mindenkit kivernék a kocsmákból... Semmi se megnyugtatóbb, mint egy jó verekedés... De éhes ember ne álljon a verekedők

közé, az első ütéstől elszedül... Egy sült csirkéért most odaadnám a legszebb képemet.

VAN GOGH (*szinte vidáman*): Olyan erősnek látszottál, hogy meg mertem volna esküdni rá, legalább egy hétig eszedbe se jut, hogy enni is szoktak ezen a földön.

GAUGUIN: Hülye, aki erős, annak étvágya van.

VAN GOGH (*sajnálattal*): Szegény Gauguin, nincs gyakorlatod az éhezésben.

GAUGUIN: Hozzád vágok valamit, ha nem hallgatsz el.

VAN GOGH (*rövid szünet után, szinte vidáman kiabálva*): Adjuk el a vásznat a képeink alól! Megveszik a vásznat, ha lekaparjuk róla a festéket!...

GAUGUIN (*tréfásan*): Nem is rossz ötlet, te.

VAN GOGH (*hirtelen nagyon komoran*): Hát akkor kezdjük: lekaparjuk a festéket a vásznonról, és eladjuk a vásznat. (*a falhoz rohan, leszed néhány képet; ijesztő vidámsággal*) Hát kezdjük, Paul?

GAUGUIN: Ne bolondozz, Vincent.

VAN GOGH (*fanatikusan*): Mivel kaparjam, Paul?... A kenyérvágókést eladtam, most mivel kaparjam? (*keresgél-ni kezd*) Mivel kaparjam le a festéket, hogy értéke legyen a vászonnak, mivel? (*ordítva*) Mivel kaparjam le a festéket a vásznonról, hogy értéke legyen a vászonnak, mivel kaparjam le?!

Észrevesz egy üres üveget, felkapja, földre verí, az üveg eltörik, felkap egy üvegdarabot, közeledik vele a képekhez, megragad egy képet, közelíti a vásznonhoz az üvegdarabot. Gauguin megpróbálja megakadályozni, de ahogy a közelébe ér, van Gogh csapkodni kezd maga körül az üvegdarabbal.

GAUGUIN: Nem fog sikerülni, Vincent, belevágsz a vászonba, tönkremegy a vászon is, nem lehet üveggel, tudhatnád, hogy nem lehet üveggel.

VAN GOGH (*gyűlölettel*): Ne törődj vele, az én képem, ne törődj az én képpemmel... Senki se törődjék a képeimmel.

GAUGUIN (*idegesen legyint, leül az ágy szélére, rövid szünet után, ingerült kacagással*): Vincent van Gogh kijelentette, hogy senki se törődjék a képeivel... Végre kijelentette, hogy senki se törődjék a képeivel.

VAN GOGH (*tehetetlenül tartja kezében az üvegdarabot; hosszabb szünet után nagyon szánalmasan, szinte síró-*

san): Nem bírom megtenni, nem bírom megtenni... nem bírom.

Eldobja az üvegdarabot. Hosszú szünet.

GAUGUIN (*hirtelen feláll, az ajtó felé megy, visszafordul; szinte vidáman*): A te Gauguin barátod olyat fog tenni, amit önmagáért sohasem követne el: szépen átmege a szomszédodhoz, és könyörögni fog egy tányér forró levesért. (*ránévet*) Meglátod, Vincent, milyen jót tesz neked egy tányér forró leves...

VAN GOGH (*nagyon csendes, könyörgő hangon*): Ne hagyj magamra, Paul.

Gauguin kimegy... Van Gogh hosszú ideig csendesen ül, majd hirtelen feláll, a képeihez rohan, lázas sietséggel kapdosni kezdi őket a falról, és lerohan velük a ház elé.

VAN GOGH (*már menet közben kiabálva*): Nem kell félnetek a képeimtől! Ne ijedjete meg tőlük! Ne rettenjete meg tőlük, nézzete nyugodtan szembe velük.

A ház előtt most nincs senki, van Gogh leér a szőnyegig, a képeit a lába elé rakja, tanítósan felemeli az ujját, majd szinte súgva, mintha titkot fedne fel:

...Hogy megérthessétek: nem kell megijednetek attól, ami olyan, mintha égne, de mégsem ég el, nem kell megrettennetek tőle, hiszen az csak látszat, hogy a következő pillanatban el fog égni... valójában már elégethetetlen...

Észreveszi a közeledő Gauguin, a rajtakapott gyerek módján néz rá, felveszi a képeket, és megindul Gauguin előtt a szoba felé.

GAUGUIN (*kötekedő hangon kiabál utána*): Megint nem történt semmi, ugye, Vincent: se képet nem vásároltak tőled, se meg nem köveztek...

Van Gogh lassú mozdulatokkal akasztgatja vissza a képeket a szoba falára.

GAUGUIN (*nagyobb szünet után*): Hogy neked milyen szomszédaid vannak, Vincent... Hogy még nem gyűjtöttad fel a házaikat, ezt egyenesen nem értem... A nyitott ablakban állt a szomszédod, jól láthattam, hogy észrevett a nyitott ablakból, amint beléptem az ud-

varára... A háza ajtaján mégis hiába dörömböltem, kulcsra volt zárva az ajtó... az ablakán is hiába kiabáltam be... Pedig még csak nem is sejtette, hogy egy tányér levesért akarok bemeni hozzá... Aztán még három házba nem engedtek be... Hát leprások vagyunk mi, Vincent?

VAN GOGH (*abbahagyta a képek rendezését, hirtelen megfordul; félelmetesen*): Mi elítéltek vagyunk, Paul. (*rövid szünet után, szinte gonoszkodó nevetgélessel*) Aki nem engedtek be a házukba, azok már az ítéletet hajtották végre, úgy bizony, az ítéletet. (*hosszabb szünet után, ugyanúgy*) Nem közölték még velünk az ítéletet, de azért mi elítéltek vagyunk, majd közlik velünk is, ne félj. (*nagyobb szünet után a szőnyeg közepére szalad, kihúzza magát*) Vincent van Gogh vádlott, jelen! (*hosszabb ideig feszülten figyel, majd hangos, parancsoló hangon*) Vincent van Gogh vádlott! Miért él, ha nincs miből megélnie?! (*hajlongani kezd, majd alázatosan*) Engem, kérem szépen, az öcsém tartott el, ő, kérem, annyira nagyszerű ember, hogy eltúrte, hogy élősködjem rajta... Én kérem nem is akartam festő lenni... Mert én mindig tudtam, hogy nem adják ingyen a vásznat, nem adják ingyen a festéket, tehát én bármi akartam lenni, csak festő nem... Én, kérem szépen, igazolni tudom, hogy menekültem a festéstől... Én, kérem, prédikátor akartam lenni. S az is voltam, amíg csak hagyták, amíg, tessék csak elképzelni, kérem, csendőroket nem állítottak a hátam mögé, hogy ne prédikálhassak... Bizonyítékaim vannak rá, hogy két éven át prédikáltam a bányászoknak, s két éven át egyszer sem vettem ecsetet a kezembe... Hogy vehettem volna ecsetet a kezembe: tífusz tört rájuk, a bánya is rájuk omlott, szentől voltak feketék, a prédikációimat ették kenyér helyett, éjjel-nappal prédikáltam hát... Én is a prédikációimat ettem kenyér helyett. (*szinte súgva*) Az ecsetet már nem lett volna erőm felemelni. (*hosszabb szünet*) Akkor kergettek el, amikor már csak azt prédikáltam, hogy az isten is bányász... Mi mást prédikálhattam volna? (*fáradtan visszahúzódik az ágyára; hosszabb szünet után, könyörgő hangon*) Vigyetek vissza a bányászaim közé, Paul... Hasonlítottak rám: szentől voltak feketék, szentől voltam fekete...

Hosszú szünet.

GAUGUIN (*hirtelen ellenségesen*): Sajnálkozni nem vagyok hajlandó a sorso-

don, Vincent! Én Vincent van Goghot jobban szeretem, tisztelem és becsülöm, mint önmagam, de nem vagyok hajlandó sajnálkozni rajta! Vincent van Gogh felelős önmagáért, mint ahogy Paul Gauguin is felelős önmagáért! Vincent van Gogh eljátszotta az esélyeit! Vincent van Gogh elfelejtette a legfontosabbat: hogy a művész nem védik meg a saját szobájának falain áruló meg a ládákban heverő képei, se éhhaláltól, se üldözéstől, se megcsúfolástól, se feléje repülő kövektől, se kényszerzubbonytól, semmitől!... Elhitette önmagával, hogy őt nem kell hogy érdekelje saját képei sorsa... Mindent el kellett volna követnie, törtétnie kellett volna, másokon át-gázolnia, hogy képei a képtárak falaira kerüljenek! *(öklével hadonászva)* Ha a művész képei ládákban hevernek, égré-re kell átváltoznia, hogy védelmükbe menekülhessen. *(hirtelen fenyegető nevetéssel)* Minden művésszel meg kell értetni: csak önnön biztonságáért érdemes altatnia, semmi másért. *(rövid szünet után, csendesén)* A Vincent van Gogh képei, a Paul Gauguin képei megszegyenített, megalázott képek: nem bámulják őket képtárak falain, tehát megszegyenített, megalázott képek... És hiába hiszünk megszegyenített és megalázott képeinkben erősebben, mint Istenben a hívő, nem érezzük magunkat legyőzhetetleneknek általuk, nem érezzük magunkat biztonságban általuk. *(rövid szünet után, szinte szentimentálisan)* Ha Vincentet megajándékozhatták volna önnön biztonságának, önnön erejének, önnön legyőzhetetlenségének hitével megszegyenített, megalázott képei: a misztrállal, tűző nappal, éhséggel, fáradsággal nem törődve vászonra varázsoltak, akkor ő nem hiába állna ki velük a kapuja elé: megéreznék a járókelők, hogy Vincent van Gogh legyőzhetetlen, megszegyeníthetetlen, megalázhatatlan, ...nem tudnának ellentállni neki: eladnák az ünneplő ruhájukat, ha másképp nem juthatnának pénzhez, de rohanának vissza megvenni a képeit... Talán gyűlölnék is Vincent van Goghot, mert nem tudnak ellentállni az akarátának, de követ nem mernének marokra fogni védekezésül: hinnék, hogy Vincent van Gogh úgy nézne szembe a feléje repülő kövekkel, hogy azok a levegőben eltérül-nének. *(hosszabb szünet után, szinte önkívületben kiabálva, öklével ütemesen verve a padlót)* A művész önnön biztonságáért alkosson! Az ember azért alkosson, hogy a biztonságig felerősödjék! Törtessen, alakoskodjon, hazudjon, alázkodjon meg csak azért a legfontosabbért,

hogy alkotásai a képtárak falaira kerüljenek, még idejében a képtárak falaira kerüljenek!

Hosszú szünet.

VAN GOGH *(anélkül, hogy felülne, nagyon csendesén)*: Szépen beszéltél, Paul. *(hosszabb szünet)* Szép gyászbeszédet mondtál felettem.

GAUGUIN *(rövid szünet után, halkán)*: Magamról beszéltem, Vincent.

VAN GOGH *(nagyobb szünet után, kedvesen)*: Nem magadról beszéltél, Paul... Te nagyon erős vagy... Te még Párizsban is, rongyosan és üres gyomorral is úgy jártál-keltél az emberek között, mintha a leggazdagabb arisztokrata lettél volna.

GAUGUIN: Arisztokraták vagyunk, Vincent: nincstelen arisztokraták.

Hosszú szünet.

VAN GOGH: Miféle kövekről beszéltél, Paul?

GAUGUIN: Kövekről? Nem beszéltem kövekről...

VAN GOGH *(hosszabb szünet után)*: Olyan kövekről beszéltél, amelyek eltérülnek a levegőben.

GAUGUIN *(rövid szünet után, nagyon komolyan)*: Nem térülnek azok el, Vincent... Eltalálják azokkal a te csúnya vörösszakállas fejedet, ha nem mondasz le arról, hogy ráerőszakold a magad világát azokra, akik a maguk kicsiny kis világát is alig bírják a vállukon. *(hosszabb szünet)* Semmivel se törődj önmagadon kívül, Vincent...

VAN GOGH *(rövid szünet után)*: Semmivel se törődöm...

Gauguin az ágyához megy, rádől. Hosszabb szünet.

GAUGUIN *(csendesén)*: Csak arra le-gyen gondunk, Vincent, hogy valahogy kijussunk a trópusokra... Mintha királyok lennénk, úgy fogunk mi élni a trópusokon... A legszebb nők beköltöz-nek vályogpalotáinkba. Talpig érő ha-jukba öltözött járkálnak majd körülöttünk. Mi meg csak festünk a magunk gyönyörűségére... Egyszer csak megfest-jük azt a képet is, amelyikre rámond-hatjuk, hogy ezt pedig végrendeletem-ként hagyom hátra, s abbahagyjuk a fes-tést is... Kétszáz évig fogunk élni. A vadbanán- és kenyérfa-erdők az élelmet, a pálmafán- és nyugalmat biztosítják szá-munkra, a nők megfiatalítanak. *(rövid szünet után)* Csak annyi pénzre tehet-

nénk szert, te, hogy kijuthassunk a trópusokra. *(rövid szünet után, szinte vidám fenyegetőzéssel)* Meglátogatom a gyarmatügyi miniszter úr őfőméltóságát... Megjárom előtte a minden hajjal megkent, de alázatos gazfickót, s ez annyira meg fogja hatni, hogy Paul Gauguin úr a francia állam költségén fogja berendezni az ő trópusi világát. *(rövid szünet után, játékosan)* Gauguin úrral nem lehet kibabrálni. Ha a miniszter úr nem áll kötélnek, kijutok a trópusokra a magam erejéből... például beállhatok pincérnek a hajóra, ha másképp nem megy... Nem jó, nem jó: muszáj első osztályon érkezni. Mert ahol a hajók kikötnek, ott már vannak európaiak. Űrként kell közéjük érkezni, ez az én egyetlen bajom... Keresek egy hülyét, és minden képemet odaadom neki egy elsőosztályú hajójegyért. *(játékosan szónokolva)* Hordárokkal és gyaloghíntón kell a benszülöttek közé is megérkezni: hogy a legszebb lányukat kínálják fel nekünk... Az már nem baj, ha egy vasa se marad az embernek: behúzódik a vadbanán-erdőbe, és gyümölcsökön él... De el kell hitetnie, hogy nem szükségéből teszi... Hallod, Vincent: minden cselekedetünkről el kell hitetnünk, hogy nem szükségéből tesszük. Te Vincent, van egy jó ötletem: hirdessük ki az újságokban, hogy a képeinket önmagunknak festettük, hogy millió frankért sem vagyunk hajlandók lemondani a legkisebb szénrajzról se... Tudod, mi lesz az eredmény? Az emberek könyörögni fognak a képeinkért...

VAN GOGH *(rövid szünet után, nagyon komoran)*: Másfélezer képem van, Paul... Ki hiszi el, hogy önmagamnak festettem őket? Ki merné feltételezni, hogy volt erőm megfesteni másfélezer képet önmagam számára? Önmagunknak száz képet sem lett volna erőnk megfesteni... Te ne tudnád ezt, Paul?

GAUGUIN *(hosszabb szünet, majd szinte vidáman)*: Ide figyelj, te, Vincent, te csillagos homlokú. Toljunk ki a világal... csak szép angyalarcokat fessünk ezután, lelketlen angyalarcokat... Naponta megfestünk tízet, naponta eladunk tízet, s hamar meggazdagszunk... Csak állna rá a kezünk, az istenit ennek a világnak: csak állna rá a kezünk. *(rövid szünet után gúnyosan felkacag)* Igaz van neked, Vincent; ítélet mondatott ki ellenünk: arra ítéltünk, hogy ne tudjunk hazudni a képeinkben, az életben hazudhatunk, amennyit csak akarunk, de a képeink csak igazmondóak lehetnek... Ha megfestjük valakinek a portréját, az nem köszön többet az utcán... Arra

ítéltünk, hogy pazaroljuk az erőnket... Annyi energiával, amennyit mi egy képre pazarolunk, egy tőzsdeügynök bankrárrá küzdi fel magát, ez így van, Vincent... A tőzsdeügynök Paul Gauguin, ha nem jut eszébe legbolondabb órájában esecetet fogni a kezébe, ma pénzügyminiszteri székéből mentetné a Vincent van Goghokat az éhhaláltól... *(tréfásan)* Hallod, Vincent, a te Gauguin barátod eljátszotta a lehetőségét annak, hogy tízmillióért nagy képtárak számára az összes képeidet megvegye.

Van Gogh magabamélyedten ül. Hosszú szünet.

VAN GOGH *(nagyon csendesen)*: Paul... aludtál te már nyirkos pincében, szalmán?

GAUGUIN *(értetlenül néz van Goghra, majd vállat von)*: Nem, Vincent...

VAN GOGH: Csatornában, patkányok között?

GAUGUIN: Ott sem.

VAN GOGH: Híd alatt?

GAUGUIN: Híd alatt sem...

VAN GOGH: Szalmakazalban?

GAUGUIN: Nem, Vincent.

VAN GOGH: Omlott már össze alattad úgy bánya, hogy tíz perccel a robbanás előtt még a tárnában voltál?

GAUGUIN: Hülye.

VAN GOGH: Ápoltál már tífuszos beteget?

GAUGUIN *(ingerülten)*: Mit akarsz, Vincent?

VAN GOGH: Ápoltál már tífuszos beteget?

GAUGUIN: Nem ápoltam tífuszos beteget!

VAN GOGH *(sejtelmesen)*: Akkor értem... Akkor már értem, miért nem hagytad, hogy elmondjam neked az öreg bányász történetét... Mert megijedtél tőle... Mert meggyűlölted... *(hirtelen nagyon ellenségesen)* Te elvártad volna tőlem, hogy ököllet üssek az arcába, amikor nagy, tiszta gyermekszemét úgy tartotta elém, a prédikátor elé, hogy prédikációt olvassak ki belőle.

Gauguin tehetetlenül legyint.

VAN GOGH *(nagyon sejtelmesen)*: Nekem követnem kellett azt, aki prédikációt olvastatott ki velem a szeméből... Megérezhette, hogy követi valaki, de nem félt, még csak hátra se fordult... Nem tudhatta, hogy milyen szándékkal követem, nem sejtette meg, hogy én csak a titkát kilesni követem, mégsem

félt. (rövid szünet után, szinte védekező hangon) Én őt nem azért követtem, hogy higgyek neki: én őt azért követtem, hogy hazugságon kapjam... Ha legalább félt volna tőlem. (nagyon csendesen) Amikor a teleszéli viskójában lámpást gyújtott, én a nyitott ablak mellé léptem, észrevette, hogy az ablaknál áll valaki, de csak egyszer nézett oda; hogy ágy nem volt a viskójában, az már engem nem lepett meg, akkor engem már semmi sem lephetett meg, rögtön megértettem, hogyan tűnhetett el onnan az ágy: zár a viskón sose volt, hát az első ember, akinek ágyra volt szüksége, mert figyelmeztető jelnek vélte, hogy nincs a viskón zár, bement, és nyugodtan, mint aki ellenállhatatlan parancsra engedelmeskedik, elvitte az ágyat... Ő hazaértekor nyomban megérthette, hogy ágyának vitték el, és nem felapritani, ezért a következő pillanatban már nem is gondolt rá, pokrócot terített le a padlóra, és azon aludt el...

GAUGUIN (nagyon-nagyon csendesen, szinte szánakozó hangon): Paul Gauguin végre átlátott a szítán, Paul Gauguin nem lehet becsapni... Vincent van Gogh egyszer csak fogta magát: szétszította bányászai között pénzt, ruháit, ágycsészéit, szekrényét, asztalát, székeit, aztán igazolásnak kitalált egy öreg-öreg, ajándékozó kedvű bányászt... S hogy még ráadásul másfélezer képet is legyen ereje megfesteni: el is hitte az öreg-öreg gyermekszemű bányászt. (hirtelen ellenségesen) Aki olyan könnyedén ajándékozta el előbb a házát, aztán az ágycsészéit, aztán mindenét, aztán önmagát, amilyen könnyedén magát a földet cipelte a vállán...

VAN GOGH (szinte félelemmel a szemében): Gauguin!

GAUGUIN (durván, vallató hangon): Odaajándékoztad a pénzedet, ruháidat, mindent, amid csak volt?!

Van Gogh tehetetlenül ingatja a fejét.

GAUGUIN (nagyon gúnyosan): Tehát már szégyelled?... Már megbántad? Már nem mered beismerni?!

VAN GOGH (szinte ordítva): Nem bántam meg semmit!

GAUGUIN (szinte gonoszodó nevetéssel): Tehát mégis csak odaajándékoztad őket? (rövid szünet után közeledni kezd van Goghhoz; kötekedő nevetéssel) Tudod ki vagy te, Vincent van Gogh? Tudod, ki jött le másodszor a földre a te személyedben?... Nem hiába voltál te prédikátor, Vincent. (hirtelen letérdepel van Gogh előtt, majd játékosan) Tégy

csodát Vincent-Krisztus: változtasd arany-pénzzé a képeinket, minden képet ezer arannyá, hogy hatalmasak lehessünk ezen a földön.

Van Gogh megragadja Gauguin vállát, ellőki, Gauguin játékosan elterül a földön.

GAUGUIN (mint előbb):... Hanem nagylelkűbb vagy, mint az első földi utad idején: nagylelkűségemben egy öreg bányászt neveztem meg istennek magad helyett. (játékosan megtapogatja van Gogh szorításának a nyomait) Ki tudtál jönni a sodrodból: ez mégiscsak azt jelenti, hogy embervér folyik az ereidben... Nagy kár pedig: nem változnak arannyá a képeim. (hosszabb szünet után, még mindig tréfásan, de már nagyon meleg hangon) Mégiscsak meglehet, Vincent, hogy én nem az egyetlen embert szeretem és tiszteltem benned, hanem Krisztust... Mivel magyarázhatnám meg különben, hogy nem tudlak egyedüli hagyni ezen a rettenetes helyen... Ha nem rólad lenne szó, már rég elmene-kültem volna innen... Potyautasnak fejszöktem volna valamelyik vonatra, aztán valamelyik hajóra... Már rég a nagy szabadság birodalmában: a trópusok leg-mélyén lennék... Hihetetlen dolog történt velem... Csoda történt, Vincent: Paul Gauguin képessé vált egy ember-társáért, Vincent van Goghért önként áldozatot hozni.

Hosszú szünet... Van Gogh az ágy szélén ül, nem figyel Gauguinre. Gauguin előbb bátorítóan mosolyog van Goghra, majd egyre komorabban figyeli.

GAUGUIN (hirtelen ellenségesen): Nem hasonlítasz a képeidre, Vincent... Az önarcképeidre se hasonlítasz... A te képeidben akkora erő akarja újrendezni a világot, akkora erő!... Te olyan szánivalóan gyenge vagy mellettük, te... (halkan, elkeseredetten) Azzal, hogy járókelőknek, szerencsétlen bámész-kodóknak árulod a képeidet... a hülye szövegeiddel, prédikációiddal, öreg bányászoddal... Magadat győzd már le, te... A magad békéjéhez gyűjts már erőt, te. (hangosabban, ingerültebben) Mitől félsz?... Mit féltesz? Higgy a képeidben, és fűtyölj a világra. A prédikátor Vincent van Goghot ne engedd vissza! Be akar csapni téged, érted, be akar csapni... (rövid szünet után, nagyon csendesen) Ne engedd, hogy a hátadra rakja a képeidet, ne engedd.

Tehetetlenül áll a mozdulatlan van Gogh mellett... A fény gyengülni kezd... Gauguin kimegy a színről. Bejönnek: I., II. és III. Férfi. Van Gogh átül az egyik székre. I. és II. Férfi az asztal mögé ülnek, III. Férfi a van Gogh széke mögé áll. Hirtelen nagyon erős jeny.

I. FÉRFI (hosszabb szünet után; mintha törvényszéki emelvényről mondaná): Vincent van Gogh! Álljon fel, Vincent van Gogh!

II. FÉRFI: Van Gogh úr, felszólítottuk önt, hogy álljon fel!

Van Gogh megrezzen, feláll.

I. FÉRFI (keményen): Ön ellen az a vád, hogy prédikátorként istentelen beszédeket tartott, feltehetőleg azzal a szándékkal, hogy lejárassa egyháza tekintélyét...

VAN GOGH (csendesesen): Nem akartam lejártni az egyház tekintélyét. Miért akartam volna?

II. FÉRFI: Miért lett ön prédikátor, van Gogh?

I. FÉRFI: Tulajdonképpen miért akart ön prédikátor lenni, van Gogh úr?

VAN GOGH (ellenségesen): Ez bírósági tárgyalás?

II. FÉRFI (kimérten): Ez nem bírósági tárgyalás.

I. FÉRFI: Örüljön annak, hogy ez nem bírósági tárgyalás.

VAN GOGH (élesen): Akkor miért áll csendőr a hátam mögött?

I. FÉRFI: Az az úr nem csendőr. Ő az ön egészségére ügyel fel, van Gogh úr.

VAN GOGH (idegesen hátrapillant): Csendőr, látszik az arcán. Ha azt akarják, hogy válaszoljak a kérdéseikre, küldjék el a hátam mögül.

II. FÉRFI: Nincs oka félni tőle, van Gogh.

VAN GOGH (rövid szünet után): Ha úgysem engednek többé prédikálni, miért tesznek fel kérdéseket?

I. FÉRFI: Lehet, hogy prédikálhat továbbra is, van Gogh. Ez attól is függ, mennyire őszintén válaszol a kérdéseinkre.

VAN GOGH (csendesesen): Küldjék el akkor ezt az embert a hátam mögül. Nem beszélhet őszintén az, akinek a háta mögött csendőr áll.

II. FÉRFI: Az ön érdekében...

VAN GOGH (közbevág): Félnek tőlem?! Ha félnek tőlem, állíttassák a maguk háta mögél!

I. FÉRFI (rövid töprengés után III. Férfihoz): Várjon az előszobában.

III. Férfi kimegy.

I. FÉRFI: Miért lett ön prédikátor, van Gogh úr?

VAN GOGH (rövid szünet után): Mert nem úgy élnek az emberek, ahogyan élniük kellene.

II. FÉRFI: Hogyan kellene élniük, mondja el nekünk is.

VAN GOGH (csendesesen): Nem tudom még...

I. FÉRFI: Ha nem tudja, miért lett prédikátor?

II. FÉRFI: Krisztus tanításai szerint kell élniük?

VAN GOGH: Nem tudom...

I. FÉRFI: Ön imádkozott egy élő emberhez.

VAN GOGH: Nem imádkoztam élő emberhez.

I. FÉRFI: Egy prédikációjában istenként emlegetett egy öreg bányászt.

VAN GOGH: Igen...

I. FÉRFI: Miért nevezte őt istennek?

VAN GOGH (rövid szünet után, csendesesen mosolyogva): Önök ezt úgysem értenék meg...

II. FÉRFI: Miért éppen róla beszélt, amikor istenről kellett volna beszélnie?

VAN GOGH (elmosolyodik): De hát róla beszéltem... istenről.

I. FÉRFI: Tehát nem ismeri el, hogy arról a bizonyos bányászról beszélt.

VAN GOGH (mosolyogva): De róla beszéltem...

II. FÉRFI: Fejtse ki végre, miért hiszi őt istennek!

Van Gogh hallgat.

I. FÉRFI: Megmondja végre, miért hitte őt istennek?!

VAN GOGH (nagy jóindulattal): Félek, úgysem értenék meg. Én sem értem egészen...

I. FÉRFI (kiabálva): Küldjék be azt az embert.

Öreg bányász bejön, tiszteletudóan megáll az asztal előtt.

I. FÉRFI (van Goghhoz): Ő az?

VAN GOGH: Igen, ő...

I. FÉRFI: Hány éve bányász?

ÖREG BÁNYÁSZ: Negyvenkettő...

II. FÉRFI: Miért éppen bányában dolgozik?

ÖREG BÁNYÁSZ (bizonytalanul): Hol dolgoznék?

I. FÉRFI: Maga hisz istenben?

ÖREG BANYÁSZ: Hiszek, kérem...

I. FÉRFI: Hallgatta van Gogh úr prédikációit?

ÖREG BANYÁSZ: Hallgattam, kérem.

II. FÉRFI: Tehát tudott arról, hogy van Gogh úr magát istennek nevezte?

ÖREG BANYÁSZ: Tudtam...

I. FÉRFI: Mire gondolt, amikor megtudta?

ÖREG BANYÁSZ: Furcsállottam, kérem...

II. FÉRFI: S a bányásztársai?

ÖREG BANYÁSZ: Ők is furcsállották, kérem...

I. FÉRFI: Miért nem jelentették?

ÖREG BANYÁSZ: Hová jelenthették volna, kérem...

II. FÉRFI: Akárhova... A felettes egyházi hatóságoknak, a bányaaigazgatónak...

ÖREG BANYÁSZ: Nem tudtuk mi, hogy jelenteni kell, kérem.

I. FÉRFI: Ha tudta volna, hogy jelentenie kell, jelentette volna?

ÖREG BANYÁSZ: Nem tudom, kérem...

I. FÉRFI: Hogyhogy nem tudja?

ÖREG BANYÁSZ (szinte féltékeny): Sok gondja-baja van az embernek.

VAN GOGH (tehetetlenül): Miért bántják?... Miért alázzák meg?... Hát mit vétett?... Miért nem hagynak békét neki, miért?... Ő egy nagyon fáradt ember, miért bántják?

Hirtelen sötétítés...

*I., II., III. Férfi és Öreg bányász ki-
mennek. Teljes fény: van Gogh már
újra az ágy szélén ül... Gauguin fel-
alá sétál a színen.*

VAN GOGH (hosszú szünet után, nagyon sejtelmesen; mintha csak önmagának mondaná): Az a megfáradt öreg hiába viselkedett olyan szánnivalóan... hiába hagyta magát megalázni, megrettenteni: ő olyan, amilyennek én hiszem, az csak látszat, hogy nem olyan... Még nem olyan: még meg lehet alázni, meg lehet rettenteni, mert nem menekült a képeimhez... A világ törvényeit fogadta el, és nem az enyéimet.

Hosszú szünet.

GAUGUIN (hirtelen megáll van Gogh előtt; visszafojtottan, ingerült védekező hangon): Fogytán az erőm, Vincent... Fogytán az erőm... Nincs nekem erőm viselni a te terheidet is... A saját csa-

ládomtól is elmenekültem... Hát nekem könnyű?... Nem bírom a családom nélkül, nem bírom a családom nélkül, de nem vállalom a családomat se... A saját családom rabszolgája sem akarok lenni. (elveszti a fejét: agresszíven) Theo van Gogh rabszolgája lett Vincent van Goghnak: azért élt, hogy pénzt küldhessen neki festékre, vászonra, kenyérré! Milyen jognak lett Theo van Gogh rabszolgája a bátyjának?! Azzal, hogy rabszolgája lett, elvette az ő szabadságát is! (rövid szünet után, nagyon csendesen) A derekáig se ér Vincent van Goghnak ez az egész világ, mégsem bírom itt tovább, mégsem bírom tovább... Kijutni a trópusokra, valahogy kijutni a trópusokra, és szabadon lenni, szabadon lenni, szabadon, szabadon, szabadon. (nagyobb szünet után, csendes agresszív vitással) Ne akard te megváltani a világot, Vincent, öld ki magadból a megváltót, öld ki magadból, míg nem késő... Míg nem késő, Vincent... Hallod, Vincent?

Van Gogh szótlánul ül a helyén. Hosszú szünet.

GAUGUIN (hirtelen ököllel a levegőbe csap, majd fenyegető hangon): Nem maradok a trópusokon! Visszajövök! Olyan képekkel érkezem majd meg, amelyek tizezrekért, százezrekért fognak elkelní! Meg akarok gazdagodni! Senkinek sincs több joga meggazdagodni, hát meg fognak gazdagodni!

VAN GOGH (rövid szünet után, nagyon csendesen, szinte eszelős, rendíthetetlen magabiztossággal): A képeim érthetővé szelídítik a szavaimat, tehát mutogatnom kell a képeimet, és nem bezárkóznom velük... Legyőzhetetlenek a szavaim, hiszen a képeim érthetővé szelídítik őket.

GAUGUIN (lassan van Goghhoz megy, leül mellé a földre, majd szinte könnyörgő hangon): Meneküljünk együtt a trópusokra, Vincent... Nem meggazdagodni megyünk, azért megyünk, hogy soha többé ne jöjjünk vissza... Megfestjük majd azokat a képeket, amelyekre nyugodt lelkiismerettel rámondhatjuk, hogy ezeket pedig végrendeleteinkként hagyjuk hátra, s Európába küldjük magunk helyett. (rövid szünet után, erőltetett vidámsággal) Mondtam már neked, milyenek ott a nők? (hosszabb szünet, majd szinte bűnbánó hangon) Én itt maradnék veled, te... De miért éppen itt? Hol van itt rám szükség?... Hol van rám egyáltalán szükség?... Hol van ránk egyáltalán szükség?

Hosszú szünet. Van Gogh magábamélyedten ül, Gauguin tehetetlenül nézi. Majd Gauguin rácsap öklével a földre, hirtelen feláll, aztán lassú mozdulatokkal csomagolni kezd.

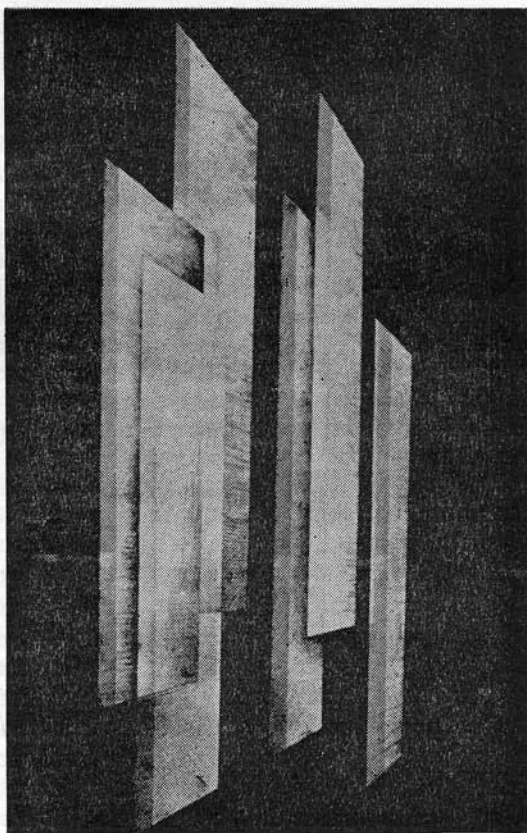
GAUGUIN (nagyon csendesen): Bocsásd meg nekem, Vincent...

VAN GOGH (hosszabb szünet után ugyanazzal a félelmetes, rendíthetetlen nyugalommal): Vincent van Gogh a képei védelmében áll... Ő legyőzhetetlen, megsérthetetlen, megalázhatatlan a képei védelmében... Megvédi őt a képei: erősebbek, mint a fegyveres legények... A képei, a háta mögött álló és nem a képtárak falain álló képei... Aki követ hajít védekezésül a Vincent van Gogh egyre érthetőbb szelídülő szavai ellen, az hiába dobja a követ: a kő a képekig nem érhet el, a képei védelmében nyu-

godtan álló Vincent van Goghig nem érhet el... Mert a képek szénné szelídítik a követ, mint ahogy érthetővé szelídítik a szavakat... s a szénné szelídített kő elég, még mielőtt a képekhez érne... elég a levegőben...

Gauguin felemeli a csomagjait, és csendesen kimegy... Van Gogh hosszú szünet után a képekhez megy, levelez néhányat, majd úgy tartja feje fölé a képeket, mintha zászlót vinne, megindul a ház elé... Magabiztos mosollyal felaggatja a képeket a kerítésre... Megjelennek a járókelők és bábmeszködők... Van Gogh mutogatni kezdi a képeit, széles taglejtésekkel beszélne, de a szavai nem hallatszanak: nem érnek el a bábmeszködőkhöz. Hirtelen teljes sötétítés, majd

Függöny

Csutak Levente:
Az idő mértana